

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa 2022

PÄÄLÖYDÖKSET

- Yhteiset kirjatut käytännöt ja toimintaohjeet erilaisista hyvinvointia ja terveyttä tukevista teemoista ovat yleistyneet.
- Opiskelijoiden osallistuminen toimipisteen eri toimintojen suunnitteluun ja kehittämiseen on pysynyt pääosin ennallaan.
- Liikuntaa opiskelupäivään lisäävissä toimenpiteissä on kehitettävää.
- Opiskeluhoitopalveluiden saataavuudessa on suurta vaihtelua toimipisteiden välillä.
- Lääkäri- ja psykologipalveluiden saatavuus on entisestään heikentynyt, mutta kuraattoriresurssit ovat kasvaneet.
- Opiskeluhoitoryhmien toiminnassa oli eroja toimipisteiden välillä.
- Yksittäisten opiskelijoiden asioiden käsitteleminen opiskeluryhmissä on vähentynyt.

Oppilaitos on tärkeä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaympäristö. Tässä raportissa tarkastellaan ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa toteutettavaa hyvinvoinnin ja terveyden sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämistä ammatillisten perustutkintojen perusteiden (2015), oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) sekä terveydenhuoltolain (1326/2010) näkökulmista. Syksyllä 2022 tiedot toimitti 319 (88 %) ammatillista perustutkintokoulutusta järjestävän oppilaitoksen yksikköä. Niistä käytetään tässä raportissa termiä ”toimipiste”. Ennen vuotta 2016 tiedot kerättiin oppilaitostasolta.

Tiedot kerätään terveydenedistämiseksi (TEA) viitekehyksen (sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus, muut ydin-toiminnot) mukaisesti (Stahl & Rimpelä 2010). Tulokset ovat tarkasteltavissa TEAvisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi) oppilaitos- ja koulutuksenjärjestäjäkohtaisesti ja lisäksi toimipistekohtaisesti tietojensa julkaisemiseen luvan antaneiden toimipisteiden osalta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Opetushallitus ovat keränneet vuodesta 2008 lähtien tietoa ammatillisissa oppilaitoksissa tehtävästä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä. Tässä katsauksessa raportoidaan vuoden 2022 tilannetta. Soveltuvien osien tietoja verrataan aikaisempiin tiedonkeruihin.

Tulokset

Opiskeluhoitoryhmien toiminnassa eroja toimipisteiden välillä

Oppilaitoksen opiskeluhoitoryhmä vastaa opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista oppilaitoksessa. Toimipisteistä lähes kaikki (96 %) ilmoittivat, että oppilaitoksessa toimii opiskeluhoitoryhmä. Toimipisteistä 84 prosentilla oli edustaja tässä ryhmässä.

Toimipisteistä 79 prosentilla (84 % vuonna 2020) oli myös oma erillinen opiskeluhoitoryhmä, esimerkiksi hyvinvointiryhmä tai vastaava. Tästä ryhmästä käytetään jatkossa nimitystä ”toimipisteen opiskeluhoitoryhmä”.

Toimipisteistä 25 prosentissa opiskeluhoitoryhmä kokoontui kerran kuussa tai useammin. Noin joka toisessa (48 %) toimipisteessä ryhmä kokoontui kerran kahdessa kuukaudessa ja 17 prosentissa vain kerran lukukaudessa. Ryhmien kokoontumistiheys oli pysynyt ennallaan kahden vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna.

Yleisimmin toimipisteen opiskeluhoitoryhmän vakituksina jäseninä olivat kuraattorit (89 %), terveydenhoitajat (89 %), opinto-ohjaajat (82 %) ja erityisopettajat (75 %). Psykologit kuuluivat ryhmään vakituksina jäseninä 60 prosentissa ja lääkärit vain kahdessa prosentissa toimipisteistä. Tarvittaessa lääkärit olivat kuitenkin mukana ryhmässä joka viidennessä (22 %) toimipisteessä. Opiskelijoiden edustaja kuului ryhmään säännöllisesti 41 prosentissa ja huoltajien edustaja 7 prosentissa toimipisteistä. Ryhmien kokoonpanoon oli tullut vain vähäisiä muutoksia edelliseen tiedonkeruuvuoteen verrattaessa.

Yleisimmin toimipisteiden opiskeluhoitoryhmissä käsiteltiin opiskelijoiden hyvinvointi- ja terveystilannetietoja, esimerkiksi Kouluterveyskyselyn tuloksia tai terveystarkastusten yhteenvedoja (88 %). Opetusryhmiä yleisellä tasolla mm. työskentelyrauhaa, kaverisuhteita, kiusaamista ja sisäistä vuorovaikutusta tarkasteltiin 85 prosentissa ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon toimintaperiaatteita 84 prosentissa toimipisteistä. (Kuvio 1.)

Alle kolmanneksessa toimipisteiden opiskeluhoitoryhmiä (29 %) arvioitiin edelleen lainvastaisesti yksittäisen opiskelijan opiskeluhoollon tuen tai oppimisen ja opiskelun

Kirsi Wiss

THL

Johanna Jahnukainen

THL

Vesa Saaristo

THL

Mia Vartiainen

OPH

Näin tutkimus tehtiin:

Tiedonkeruu lähetettiin lokakuussa 2022 kaikkiin ammatillista perustutkintokoulutusta järjestävien oppilaitosten toimipisteisiin. Se osoitettiin toimipisteiden/yksiköiden (N=361) rehtoreille tai muille viranhaltijoille, jotka vastaavat oppilaitoksen toimipisteiden johtamisesta.

Lisäohjeeksi annettiin: ”Yhdeltä oppilaitokselta tulee niin monta vastausta kuin oppilaitoksella on toimipisteitä, joissa annetaan ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta”.

Tiedot pyydettiin kokoamaan rehtorin/johtajan ja toimipisteen/yksikön opiskeluhoitoryhmän tms. yhteistyönä.

Tiedot saatiin tammikuun alkuun 2023 mennessä 319 (88 %) toimipisteestä. Näistä tietojensa julkaisemiseen toimipistekohtaisesti antoi luvan 239 toimipistettä.

Vastaava tiedonkeruu toteutettiin samanaikaisesti lukioille (THL Tilastoportti 19/2023).

Tiedonkeruun materiaalit ja perustaulukot ovat nähtävissä verkkosivuilla (www.teaviisari.fi/lukio-ja-ammattillinen-koulutus). Perustaulukot on tarkoitettu käyttäjille, jotka tarvitsevat ja haluavat jalostaa tietoa edelleen omiin käyttötarkoituksiinsa.

tuen tarvetta sekä järjestämistä. Näiden asioiden käsittely ryhmässä on kuitenkin vähentynyt seuranta-aikana.

Kuvio 1. Opiskeluhoitoryhmän sisältöjen käsittely toimipisteen opiskeluhoitoryhmässä lukuvuosina 2015–2016 - 2021–2022, toimipisteiden prosenttiosuudet.

Opiskeluympäristön ja -yhteisön tarkastamisessa edelleen parannettavaa

Terveydenhuoltolaki (1326/2010) velvoittaa opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastamiseen kolmen vuoden välein. Toimipisteistä 71 prosenttia ilmoitti, että viimeisin tarkastus oli tehty lain edellyttämällä aikavälillä ja noin joka kymmenes (9 %), että tarkastuksesta oli kulunut pidempi aika. Kuudessa prosentissa toimipisteistä tarkastusta ei ollut tehty lainkaan ja 14 prosenttia toimipisteistä ei tiennyt viimeisimmän tarkastuksen ajankohtaa. Tarkastusten toteuttaminen oli pysynyt ennallaan kahden vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna.

Yhteiset kirjatut käytännöt ja toimintaohjeet yleistyneet

Yhteiset kirjatut käytännöt ja toimintaohjeet tukevat toiminnan suunnittelua, toteutusta ja seuranta- ja ehkäisevää työtä ja varhaista tukea. Toimipisteissä oli laadittu useita yhteisiä kirjattuja käytäntöjä erilaisista hyvinvointia ja terveyttä edistävästä teemoista (kuvio 2). Yleisimmän oli kirjattu yhteinen käytäntö siitä, miten ja milloin opiskelijoiden poissaoloihin puututaan (93 %) sekä opintojen etenemisen suunnitelmallisesta seurannasta ja päihteiden käytön ehkäisemisestä (93 %). Seksuaalisen häirinnän tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta kirjattu yhteinen käytäntö oli 88 prosentissa toimipisteistä ja yksinäisyyden vähentämisestä 28 prosentissa toimipisteistä. Joka kuudennessa (15 %) toimipisteessä oli kirjattu käytäntö tai toimintaohje istumisen vähentämisestä ja fyysisen aktiivisuuden lisäämisestä. Käytäntöjen yleisyydessä oli tapahtunut hieman myönteistä kehitystä kahden vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. (Kuvio 2.)

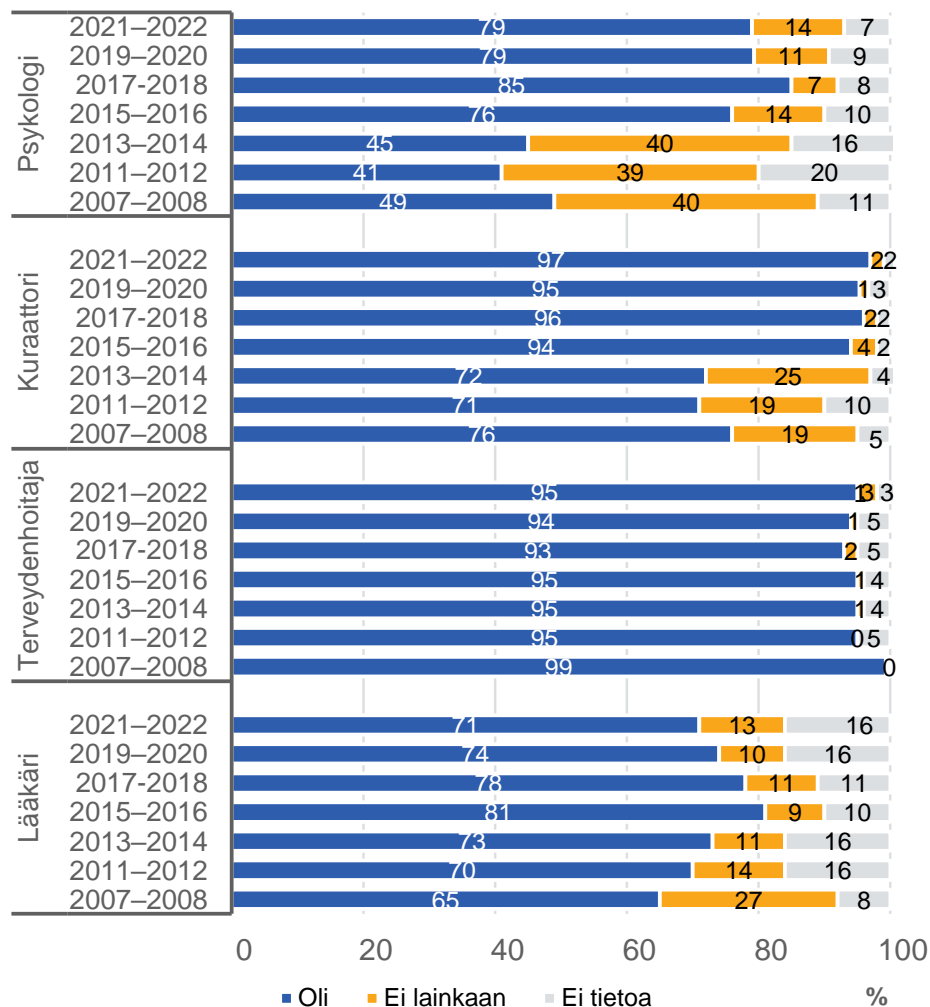
Kuvio 2. Toimipisteessä laadittuna yhteinen kirjattu käytäntö erilaisissa tilanteissa toimimisesta vuosina 2018–2022, toimipisteiden prosenttiosuudet.

Opiskeluhoitopalvelujen saatavuudessa ja henkilöstöresursseissa suurta vaihtelua toimipisteiden välillä, kuraattori resurssit kasvaneet

Lukuvuonna 2021–2022 kuraattorin palvelut olivat käytettävissä 97 prosentissa ja terveydenhoitajan palvelut 95 prosentissa toimipisteistä (kuvio 3). Psykologin palveluja oli 79 prosentissa ja lääkärin 71 prosentissa toimipisteistä. Vaikka terveydenhoitajan ja kuraattorin palveluja oli käytettävissä suuressa osassa (95–96 %) toimipisteistä, niitä ei vieläkään ollut kaikissa. Lääkäripalvelujen saatavuus oli edelleen heikentynyt. Ne puuttuivat kokonaan tai niiden järjestämisestä ei ollut tietoa 29 prosentissa toimipisteistä. (Kuvio 3.)

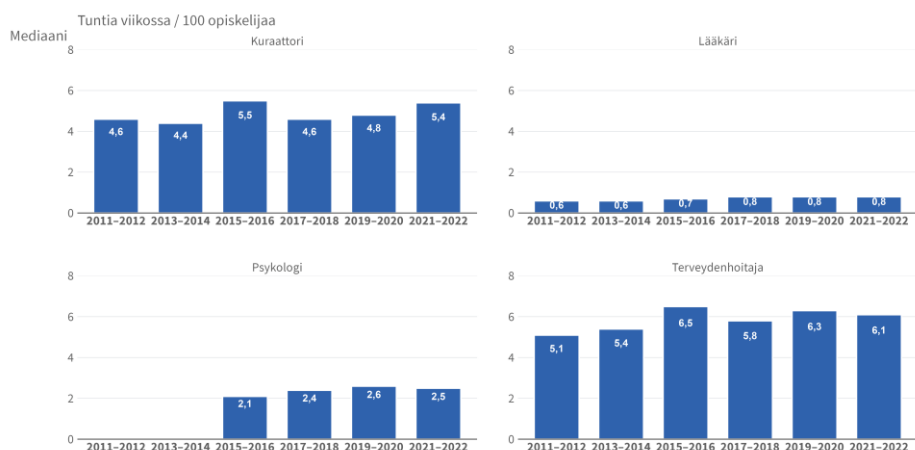
Voimassa olevien lainsäädännön (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki § 9a) tai suositusten (STM 2021) mukaiset työntekijäkohtaiset opiskelijamäärät ovat kuraattorilla 670, toisen asteen opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajalla 570 ja lääkärillä 1800. Psykologin henkilöstömitoitus (780 opiskelijaa) tulee voimaan 1.8.2023.

Lukuvuonna 2021–2022 yhtä kokopäivätoimista terveydenhoitajaa kohti oli keskimäärin (mediaani) 571 opiskelijaa. Lukuvuonna 2019–2020 vastaava luku oli 556 opiskelijaa. Medianin molemmille puolin jää 50 prosenttia vastauksista. Kokopäivätoimista lääkärää kohti oli lukuvuonna 2021–2022 keskimäärin 4350 opiskelijaa (4237 lv. 2019–2020), psykologia kohti 1380 opiskelijaa (1325 lv. 2019–2020) ja kuraattoria kohti 652 opiskelijaa (736 lv. 2019–2020).

Kuvio 3. Käytettävissä olevat opiskeluhoitopalvelut lukuvuosina 2007–2008 - 2021–2022, prosenttiosuudet. *Lukuvuosien 2015–2016–2021–2022 tiedot kerättiin toimipisteistä. Lukuvuosien 2007–2008 - 2013–2014 tiedot oppilaitostasolta.

Kuviossa 4 kuvataan opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön työpanokset tunnuslukuina, joissa ammattihenkilöiden viikkotyötunnit on suhteutettu 100 opiskelijaa kohti. Näin laskettuna lukuvuonna 2021–2022 terveydenhoitajan työpanos oli toimipisteissä keskimäärin 6,1 tuntia viikossa sataa opiskelijaa kohden. Vaihtelu oli suurta toimipisteiden välillä, sillä terveydenhoitajien työpanoksen kvartiiliväli oli 4,0–8,8. Kvartiilivälillä tarkoitetaan yläkvartiiliin (75 % työpanoksista jää sen alapuolelle) ja alakvartiiliin (25 % tapauksista jää alapuolelle) väliin jäävää osuutta. Kvartiiliväli ilmoittaa siis vaihteluvälin, jolle sijoittuu jakauman keskimäinen 50 prosenttia toimipisteiden ilmoittamista työpanoksista. Lääkäriin työpanos oli 0,8 tuntia viikossa sataa opiskelijaa kohti (kvartiiliväli 0,3–1,4) (kuvio 3). Vastaavasti psykologityöpanos oli 2,5 (kvartiiliväli 0,8–3,8) ja kuraattorin 5,4 tuntia (kvartiiliväli 3,7–7,3) viikossa sataan opiskelijaa suhteutettuna. Kuraattoripalveluiden resurssit olivat kasvaneet lukuvuoteen 2019–2020 verrattaessa.

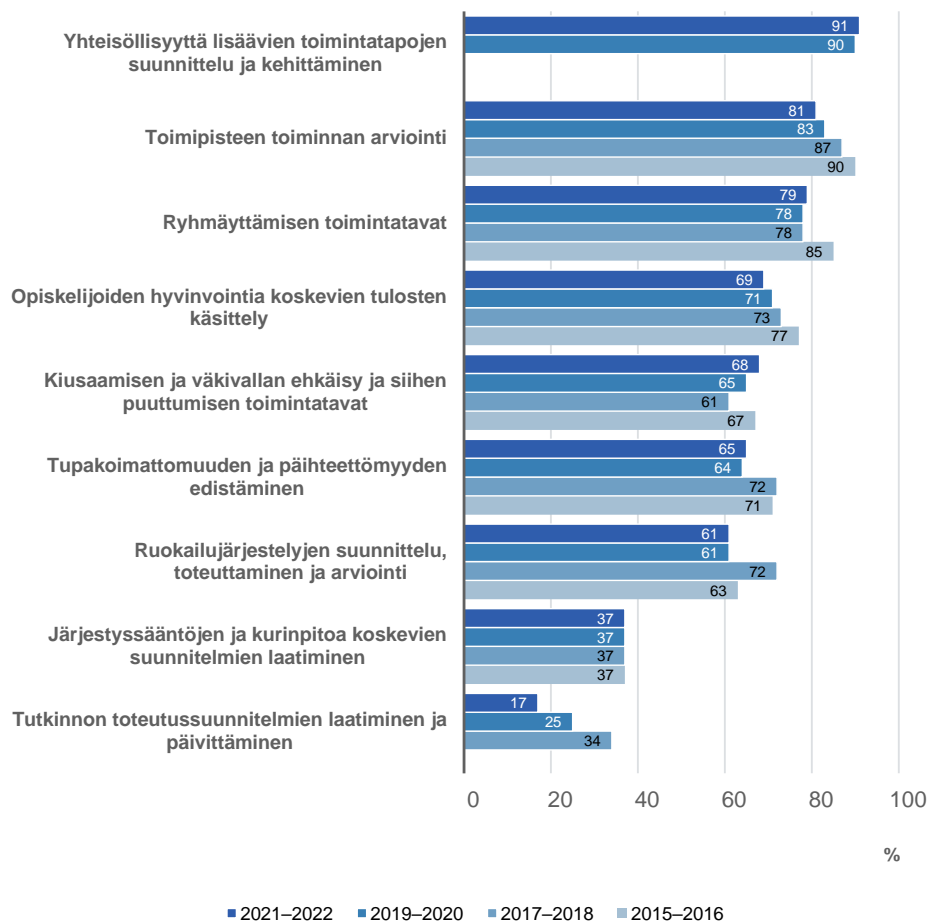

Kuvio 4. Opiskeluhoiltopalvelujen henkilöstön työpanosten mediaanit (tuntia viikossa / 100 opiskelijaa) lukuvuosina 2011–2012 - 2021–2022.

* Lukuvuosien 2015–2016 - 2021–2022 tiedot kerättiin toimipisteistä, lukuvuosien 2011–2012 ja 2013–2014 tiedot oppilaitostasolta.

Opiskelijoiden osallistuminen toimintojen suunnitteluun ja kehittämiseen pääosin ennallaan

Opiskelijat osallistuivat yhteisöllisyyttä lisäävien toimintatapojen suunnitteluun ja kehittämiseen 91 prosentissa toimipisteistä. Toimipisteen toiminnan arviointiin opiskelijat olivat osallistuneet 81 prosentissa ja ryhmäyttämisen toimintatapojen suunnitteluun ja kehittämiseen 79 prosentissa toimipisteistä. Opiskelijoiden osallisuudessa oli tapahtunut vain vähäisiä muutoksia aiempaan tiedonkeruuseen verrattuna. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Opiskelijoiden osallistuminen toimipisteen toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin lukuvuosina 2015–2016–2021–2022, toimipisteiden prosenttiosuudet.

Opiskeluruokailun järjestämisessä eroja

Opiskeluruokailusuositusta ”Hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä ruokailusta – ruokailusuositus ammatillisiin oppilaitoksiin ja lukioihin” noudatettiin 77 prosentissa toimipisteistä. Seitsemän prosenttia toimipisteistä ilmoitti, että suositusta noudatettiin osittain ja neljä prosenttia, ettei suositusta ollut noudatettu lainkaan. Noin joka kymmenes toimipiste (11 %) ilmoitti, ettei suosituksen noudattamisesta ollut tietoa.

Liikuntaa opiskelupäivään lisäävissä toimenpiteissä kehittävä

Toimipisteistä 59 prosentissa sisäliikuntatiloja hyödynnetään liikuntatuntien ulkopuolella opiskelupäivän aikana ja 58 prosentissa toimipisteistä tehdään yhteistyötä opiskeluterveydenhuollon kanssa opiskelijoiden liikkumisen edistämiseksi. Hieman alle puolessa (47 %) toimipisteistä edistetään opiskelumatkojen fyysisesti aktiivista kulkemista. Liikuntaa opiskelupäivään tuovat toimenpiteet olivat osittain vähentyneet kahden vuoden takaiseen verrattuna. (Kuvio 6.)

Kuvio 7. Opiskelupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet toimipisteissä vuosina 2020 ja 2022, toimipisteiden prosenttiosuudet.

Yhteenveto

Ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa edistetään opiskelijoiden hyvinvointia, terveyttä ja yhteisöllistä toimintakulttuuria erilaisin tavoin. Toimipisteissä oli käytössä monia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kirjattuja käytäntöjä ja toimintamalleja, joiden avulla on mahdollista seurata toimintaa ja tarvittaessa tarjota tukea riittävän varhain. Kirjatut käytännöt ja toimintaohjeet olivat myös yleistyneet.

Tulosten mukaan toiminnassa on myös kehitettävää. Opiskelijoiden osallistuminen toimipisteen eri toimintojen suunnitteluun ja kehittämiseen oli pysynyt pääosin samalla tasolla kuin kahta vuotta aiemmin, mutta se on vähentynyt sitä aiempiin vuosiin verrattaessa. Myönteinen osallistumiskehitys näyttäisi pysähtyneen. Opiskelupäivään lisää liikuntaa tuovat toimenpiteet olivat osittain vähentyneet. Näihin toimenpiteisiin tulisikin jatkossa kiinnittää lisää huomiota.

Opiskeluhoitopalvelujen saatavuudessa on suurta vaihtelua toimipisteiden välillä ja psykologi- sekä lääkäripalveluiden saatavuus toimipisteissä oli myös heikentynyt. Kuraattoriresurssit olivat kuitenkin kasvaneet. Samaan aikaan tehty vastaava tiedonkeruu lukioihin osoittaa, että ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa opiskeluhoitopalveluja on heikommin saatavilla kuin lukioissa. Jatkossa tähän tulisi kiinnittää erityisesti huomiota, sillä mm. Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat, että ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla on lukiolaisia enemmän erilaisia hyvinvointi- ja terveyshaasteita.

Myös yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä on kehitettävää. Opiskeluhoitoryhmien koontumistiheydessä oli vaihtelua toimipisteiden välillä ja osa ryhmistä kokoontuu liian harvoin, jotta ne voisivat huolehtia sille asetetuista koko oppilaitosyhteisön hyvinvointia koskevista tehtävistä. Yksittäisten opiskelijoiden asioiden käsitteleminen lainvastaisesti opiskeluhoitoryhmissä oli kuitenkin vähentynyt.

TEAvisarista (www.teaviisari.fi) löytyvät tiedot tukevat oppilaitosten ja niiden toimipisteiden arjessa tapahtuvan hyvinvoinnin ja terveyden sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämisen suunnittelua ja kehittämistä. Ne myös mahdollistavat tehdyn työn seurannan ja arvioinnin tarjoten samalla vertailutietoa muista toimipisteistä ja oppilaitoksista.

Lähteet

Ammatillisten perustutkintojen perusteet 2015. Opetushallitus.

Hietanen-Peltola M & Korpilahti U. 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. THL Ohjaus 7/2015.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – TEA 2022. THL. Tilastoraportti 19/2023.

Hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä ruokailusta - ruokailusuositus ammatillisiin oppilaitoksiin ja lukioihin. 2019. Valtion ravitsemusneuvottelukunta, Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

[Kouluterveyskysely](#). THL.

Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta (547/2018).

Liikkuva opiskelu. liikkuvaopiskelu.fi

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

[Perustaulukot tuloksista](#) aluehallintovirastojen ja maakuntien aluejaon, tilastokeskuksen kuntaryhmitäytteen, oppilaitoksen opiskelijamäärän ja kielen mukaisesti.

Perälä M-L, Halme N, Hietanen-Peltola M, Pelkonen M, Peltonen H, Rajamäki A, Pirttiniemi J & Wiss K. Opiskeluhoitopalvelujen johtaminen ja järjestäminen lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa 2014. Tutkimuksesta tiiviisti 16, toukokuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Saaristo V, Wiss K, Pirttiniemi J & Väyrynen P. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa 2012. Tutkimuksesta tiiviisti 1, huhtikuu 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Opiskeluhoitopalveluiden opas 2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2021:14.

Sosiaali- ja terveysministeriön Kuntainfo 13a/2015. [Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön toteuttamisen tueksi](#).

Ståhl T & Rimpelä M. 2010. Väestön terveyden edistäminen kunnan tehtävänä. Teoksessa Ståhl T & Rimpelä A. (toim.) Terveyden edistäminen tutkimuksen ja päätöksenteon haasteena. THL Teema 9/2010.

Wiss K & Rimpelä M. 2010. Teoksessa Rimpelä M, Fröjd S & Peltonen H. (toim.): Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009 - perusraportti.

Wiss K, Saaristo V, Hietanen-Peltola M, Pirttiniemi J, Rajamäki A & Ståhl T. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa 2014. Tutkimuksesta tiiviisti 15, toukokuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Wiss K, Hakamäki P, Hietanen-Peltola M, Rajamäki A, Saaristo V & Ståhl T. Hyvinvoinnin ja terveyden ja edistäminen ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimuksesta tiiviisti 10, toukokuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Wiss K, Hakamäki P, Hietanen-Peltola M, Ikonen J, Järvinen J, Saaristo V, Saukko N & Ståhl T. Hyvinvoinnin ja terveyden ja edistäminen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. Tutkimuksesta tiiviisti 15, toukokuu 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Wiss K, Hietanen-Peltola M, Ruokolainen I, Hatakka S, Saaristo V. (2021) Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa 2020. Tutkimuksesta tiiviisti 18/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Tämän julkaisun viite:

Wiss K, Jahnukainen J, Saaristo V & Vartiainen M (2023) Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. Tutkimuksesta tiiviisti 24/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-408-089-7 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-089-7>